

FARZANDNING KELAJAGI — KITOBDAN BOSHLANADI: OILAVIY KITOBXONLIKNING AHAMIYATI

Ergashova Nargiza Zarifovna, BDPI Axborot-resurs markazi xodimi,

Bo'ronova Maysara Murodullayevna, BDPI Axborot-resurs markazi xodimi

Annotatsiya: Ushbu maqolada oilada kitobxonlik madaniyatini shakllantirishning ahamiyati, uning farzand tarbiyasi va intellektual rivojiga ta'siri yoritilgan. Shuningdek, zamonaviy texnologiyalar davrida bolalarda kitob o'qishga qiziqishni kuchaytirishning samarali usullari, ota-onalarning mas'uliyati hamda oilaviy o'qish muhitini yaratish bo'yicha tavsiyalar berilgan.

Kalit so'zlar: oilaviy kitobxonlik, ma'naviyat, farzand tarbiyasi, o'qish madaniyati, intellektual rivojlanish, ota-ona mas'uliyati.

БУДУЩЕЕ РЕБЁНКА НАЧИНАЕТСЯ С КНИГИ: ЗНАЧЕНИЕ СЕМЕЙНОГО ЧТЕНИЯ

Эргашова Нургиза Зарифовна, Буранова Майсара Муродаллаевна

Сотрудники информационно-ресурсного центра БДПИ

Аннотация: В статье рассматривается роль семейного чтения в формировании духовного мира ребёнка, его интеллектуального развития и воспитания. Также освещаются эффективные методы повышения интереса детей к чтению в эпоху цифровых технологий, роль родителей в этом процессе и рекомендации по созданию благоприятной домашней читательской среды.

Ключевые слова: семейное чтение, духовность, воспитание детей, культура чтения, интеллектуальное развитие, ответственность родителей.

A CHILD'S FUTURE BEGINS WITH BOOKS: THE IMPORTANCE OF FAMILY READING

Ergashova Nargiza Zarifovna, Boronova Maysara Murodullayevna

Staff of the Information Resource Center, BDPI

Annotation: This article discusses the importance of cultivating a reading culture within the family, emphasizing its impact on a child's upbringing and intellectual development. It also explores effective strategies to promote children's interest in reading in the digital age, highlights the responsibility of parents, and provides recommendations for creating a supportive family reading environment.

Key Words: family reading, spirituality, child upbringing, reading culture, intellectual development, parental responsibility.

Kirish: Oilada kitobxonlikni targ'ib qilish masalasi bugungi globallashuv va raqamli texnologiyalar shiddat bilan rivojlanayotgan davrda yanada dolzarb ahamiyat kasb etmoqda. Farzandlarning ma'naviy kamoloti, intellektual o'sishi, dunyoqarashi va mustaqil fikrlashi avvalo oiladagi muhitga, ota-onalarning ma'rifiy saviyasiga hamda ularga yaratib berilayotgan imkoniyatlarga bog'liqdir. Zero, oila jamiyatning kichik modeli sifatida har bir yosh avlodning shakllanish manbai, bilim va tarbiya o'chog'i sanaladi. Shunday ekan, oilada kitob o'qish madaniyatining mavjudligi farzandning kelajagini belgilovchi eng muhim omillardan biri hisoblanadi.

Kitob – inson tafakkurining yo'ldoshi, ruhiy kamolotining quroli, bilim manbai sifatida qadimdan yuksak baholab kelingan. Donishmandlar “Kitob – eng yaxshi o'qituvchi” deb bejizga aytishmagan, chunki u insonning dunyo haqidagi tasavvurlarini boyitadi, xulq-atvorini shakllantiradi, nutqini rivojlantiradi va mustaqil fikr yuritishga undaydi. Har bir oila farzandining kitob bilan munosabatini shakllantirish orqali uning kelajagiga mustahkam poydevor qo'yadi. Ota-onaning shaxsiy ibrati, birgalikda kitob mutolaa qilish odati, bolaga

yoshligidan kitob sovg'a qilish an'anasi, turli yoshga oid badiiy adabiyotlar bilan ta'minlash – bularning barchasi kitobxon avlod tarbiyasida muhim ahamiyat kasb etadi.

Bugungi kunda internet, telefon, planshet kabi gadjetlar bolalar e'tiborini kitobdan chalg'itayotgan bir paytda, oilada kitobxonlik an'analari kuchaytirish ikki barobar ahamiyatli bo'lib qolmoqda. Bolaning bo'sh vaqtini mazmunli o'tkazish, uni turli ma'rifiy faoliyatlarga jalb etish, oilaviy kutubxona yaratish, badiiy asarlar haqida suhbat qurish, turli intellektual o'yinlar orqali kitobga qiziqishni oshirish – zamonaviy oilaning dolzarb vazifalaridan biridir. Afsuski, ayrim oilalarda kitobga bo'lgan e'tibor pastligi, ota-onalarning bandligi, farzandning bo'sh vaqtini ko'pincha smartfonlar egallab olgani kitobxonlik madaniyatining susayishiga sabab bo'lmoqda.

Shu jihatdan qaraganda, oilada kitobxonlikni targ'ib qilish bo'yicha tizimli ishlarni yo'lga qo'yish nafaqat farzandning individual rivoji, balki jamiyatning kelajagi uchun ham katta ahamiyatga ega. Chunki kitobxon avlod — intellektual salohiyatli, ma'lumotli, dunyoqarashi keng va ma'naviy barkamol avlod demakdir. Ushbu maqolada oilada kitobxonlik madaniyatining ahamiyati, uni shakllantirishning samarali usullari, ota-onalarning mas'uliyati, shuningdek, raqamli davrda kitob mutolaasini rivojlantirishning zamonaviy yondashuvlari atroflicha yoritib beriladi.

ASOSIY QISM: Oilada kitobxonlik madaniyatini shakllantirish jamiyatning intellektual salohiyatini yuksaltirishda, farzandlarning ma'naviy-axloqiy fazilatlarini rivojlantirishda nihoyatda muhim omil hisoblanadi. Insonning o'qish madaniyati uning bolalik chog'laridan, aynan oiladagi muhitdan boshlanadi. Shu bois, mutaxassislar, pedagoglar, psixologlar va ma'naviyatshunos olimlar oiladagi kitobxonlik jarayonlarini ma'lum tizimga tushirishni eng muhim tarbiyaviy vazifalardan biri sifatida e'tirof etadilar. Bu jarayonning markazida, avvalo, ota-onalarning shaxsiy namunasi, oila muhitidagi ma'naviy qadriyatlar, bolalarga yaratilayotgan shart-sharoitlar hamda kitobga bo'lgan umumiy munosabat turadi.

Oilada kitobxonlikni rivojlantirishning birinchi qadami — bu oila a'zolarining, ayniqsa ota-onalarning o'qishga bo'lgan shaxsiy ehtiyojini kuchaytirishdir. Agar farzand ota-onasini muntazam kitob o'qiyotganini ko'rsa, unda kitobga nisbatan tabiiy qiziqish uyg'onadi. Ota-onaning shaxsiy namunasi bolada kitobga mehr qo'yishning eng muhim omilidir. Ayniqsa, kichik yoshdagi bolalarda taqlid qilish instinkti kuchli bo'lganligi sababli, kattalarning badiiy adabiyot o'qishi, mazmuni haqida suhbat qurishi va mutolaani qadrlashi farzand tarbiyasida beqiyos ta'sir ko'rsatadi.

Ikkinchi muhim jihat — farzandning yoshiga mos adabiyot tanlashdir. Psixologlarning ta'kidlashicha, yoshga mos kitob berilmagan bola o'qish jarayonidan zavq ololmaydi va kitobga qiziqishi so'nadi. Masalan, 3–6 yoshdagi bolalar uchun rangli, rasmlı, qiziqarli syujetli ertaklar, kichik yoshdagi she'rlar va hikoyalar mos keladi. 7–11 yoshdagi bolalar uchun esa real hayotga yaqin, ma'naviy mazmunga ega, qahramonlari ibratli hikoyalar tavsiya etiladi. O'smirlar esa psixologik, sarguzasht, ilmiy-fantastik asarlarga ko'proq qiziqish bildiradilar. Ota-onalar farzandlarining qiziqish doirasini o'rgangan holda adabiyot tanlasalar, bu kitobxonlik jarayonining samaradorligini sezilarli oshiradi.

Oilaviy kitobxonlik madaniyatini rivojlantirishda turli pedagogik-uslubiy yondashuvlar ham muhim ahamiyatga ega. Ularning eng samaralilaridan biri — **birgalikda mutolaa qilish**dir. Oila a'zolari kunning ma'lum vaqtini kitob o'qishga ajratib, umumiy muhokamalar qilsa, farzand buni qiziqarli va mazmunli mashg'ulot sifatida qabul qiladi. Bunday mashg'ulotlarda ota-onaning bolaga sodda, tushunarli tilda kitob mazmunini sharhlab berishi, qahramonlarning xatti-harakatlarini muhokama qilishi, boladan o'z fikrini aytishni so'rashi uning tahliliy va mantiqiy fikrlash qobiliyatini rivojlantiradi. Kitob o'qib bo'lgach, "Senga qaysi qahramon yoqdi?", "Nega bu voqea shunday tugadi?", "Sen bo'lsang qanday yo'l tutarding?" kabi savollar berish bolaning nutqini boyitadi, mantiqiy fikrlashni mustahkamlaydi

va mustaqil xulosa chiqarishga o'rgatadi.

Raqamli texnologiyalar rivojlangan hozirgi davrda oilada kitobxonlikni shakllantirish yanada murakkab vazifaga aylandi. Telefon, planshet va kompyuter kabi qurilmalar bolalarning bo'sh vaqtini egallab olgan bir paytda, ularni kitobga qiziqtirish uchun ota-onalardan qo'shimcha yondashuvlar talab etiladi. Shu bois, zamonaviy texnologiyalardan oqilona foydalanib, ularni kitobxonlik jarayonining yordamchi vositasiga aylantirish maqsadga muvofiqdir. Masalan, audio kitoblar, elektron kitoblar, animatsion ertaklar va interaktiv o'quv dasturlari bolalarda kitobga bosqichma-bosqich qiziqish uyg'otishi mumkin. Biroq barcha holatda texnologiyalarga mutlaq tayanmaslik, an'anaviy tarzda kitob o'qishning o'rnini saqlab qolish zarur. Chunki qog'oz kitob o'qish jarayonida bolada tasavvur, xotira, diqqatni jamlash va hodisalarni mantiqiy bog'lash qobiliyatlari kuchliroq rivojlanadi.

Oilada kitobxonlik an'anasini mustahkamlashning yana bir samarali usuli — **oilaviy kutubxona tashkil qilish**dir. Uy sharoitida kichik bir burchakni kitoblar uchun ajratish, kitob javonini muntazam yangilab borish, farzandning tug'ilgan kunlari, bayramlarida kitob sovg'a qilish an'anasini yaratish uning kitobga nisbatan hurmatini kuchaytiradi. Farzandga kitobga ehtiyotkorlik bilan munosabatda bo'lishni o'rgatish, kitobni do'st sifatida qadrlashni singdirish ma'naviy tarbiyaning asosiy bo'g'inlaridan biridir.

Shuningdek, oilada **kitobxonlik tashabbuslarini rag'batlantirish** juda muhim. Masalan, oy davomida eng ko'p kitob o'qigan oila a'zosini taqdirlash, kitob o'qish bo'yicha kichik musobaqalar uyushtirish, har hafta yoki oyda tanlab olingan bir asarni umumiy muhokama qilish jarayonni yanada qiziqarli qiladi. Bu kabi rag'batlantirish shakllari oila a'zolarini kitobga yanada yaqinlashtiradi.

Bundan tashqari, maktab va kutubxonalar bilan hamkorlikda oilaviy kitobxonlikni rivojlantirish bo'yicha tadbirlar o'tkazish ham muhimdir. "Oila va kitob", "Kitobxon oila", "Bir kun – bir kitob" kabi loyihalar oila a'zolarining o'zaro intellektual integratsiyasiga xizmat qiladi. Bu jarayon o'ziga xos tarzda ota-onalarning ma'rifiy saviyasini oshirish bilan birga, farzandlarda mutolaa madaniyatini mustahkamlaydi.

Oila ichida kitobxonlik madaniyatining kuchayishi nafaqat bilim olayotgan yosh avlod uchun, balki kattalar uchun ham katta ahamiyatga ega. Mutolaa insonning ruhiyatini tinchlantiradi, tasavvurini kengaytiradi, dunyoqarashini boyitadi, yangi ma'lumotlar bilan tanishtiradi. Bu esa oilada sog'lom ma'naviy-psixologik muhitni shakllantiradi. Kitob o'qiydigan oila a'zolarining bir-biriga bo'lgan hurmati, muloqoti, o'zaro tushunish darajasi yuqori bo'ladi.

Oilaviy kitobxonlik jamiyat taraqqiyotining muhim omillaridan biridir. Chunki kitobxon oila — kitobxon jamiyatning poydevori. Kitob o'qigan farzand ertaga ilmi, fikrlay oladigan, mas'uliyatli, ma'naviy barkamol inson bo'lib yetishadi. Kitobga mehr qo'ygan avlod esa, albatta, jamiyatning ijtimoiy, ma'naviy va intellektual rivojiga munosib hissa qo'shadi.

Xulosa qilib aytganda, oilada kitobxonlikni targ'ib qilish farzand tarbiyasining ajralmas qismi bo'lib, uning kelajakdagi shaxs sifatida shakllanishida eng muhim omillardan biri hisoblanadi. Kitob insonni fikrlashga o'rgatadi, ijodiy tafakkurini kengaytiradi, ruhiy dunyosini boyitadi, uni ma'naviy jihatdan yetuk inson sifatida voyaga yetishiga xizmat qiladi. Shu sababli har bir oila farzandining ma'naviy kamoloti yo'lida, avvalo, kitob bilan do'stlashishiga alohida e'tibor qaratishi zarur.

Oilaviy kitobxonlik jarayonining eng muhim jihati – bu ota-onalarning shaxsiy ibratidir. O'zi kitob o'qimaydigan ota-ona farzandni o'qishga undolmaydi. Shu bois kattalarning o'qish odati bolalar uchun tabiiy rag'batlantiruvchi kuch vazifasini bajaradi. Oila a'zolarining birgalikda kitob o'qishi, asarlar haqida fikr almashishi, muhokama qilishlari nafaqat ma'rifiy, balki tarbiyaviy ahamiyatga ham ega. Bolaning tasavvuri, nutqi, tafakkuri, xulq-atvori ana shunday jarayonlarda shakllanadi.

Zamonaviy texnologiyalar davrida kitobxonlikni targʻib qilishning yangi usullarini qoʻllash ham muhim. Audio kitoblar, elektron kutubxonalar, mobil ilovalar oʻqishga qiziqishni oshiradi. Ammo anʼanaviy oʻqish jarayoni – kitobni qoʻlga olib oʻqish, voqealarni tasavvur qilish, qahramonlar bilan birga yashash – bolalarning ruhiy va intellektual rivojida oʻzgacha oʻrin tutadi. Shu bois har bir oila raqamli va anʼanaviy oʻqish jarayonlarini uygʻunlashtirib borishi zarur.

Oilada kitobxonlikning rivoji – jamiyatning rivoji demakdir. Kitobxon avlod — maʼrifatli avlod, maʼrifatli avlod esa taraqqiy etgan fuqaro, taraqqiy etgan jamiyat poydevori sanaladi. Zero, kelajakni yaratadigan kuch — bilim, tafakkur, maʼnaviyatdir. Bu esa, avvalo, oilada shakllanadi. Farzandlarning kelajagini oʻylagan, ularni maʼnaviy jihatdan yetuk, intellektual salohiyatli insonlar qilib tarbiyalashni istagan har bir oila kitobning qadriga yetishi, uni kundalik hayotining ajralmas qismiga aylantirishi lozim.

Maqolada keltirilgan tavsiyalar oilada kitobxonlik madaniyatini mustahkamlashga xizmat qiladi. Oila aʼzolarining muntazam oʻqishi, birgalikda mutolaa soatlarining joriy etilishi, bolalarning yosh xususiyatlariga mos adabiyotlar bilan taʼminlash, ularning fikriga quloq tutish, kitobni ragʻbatlantirish vositasi sifatida qoʻllash – bularning barchasi yosh avlodda kitobga boʻlgan mehrni uygʻotadi. Kitobxonlikni rivojlantirish borasidagi har bir kichik qadam bolalarning kelajagi uchun ulkan ahamiyatga ega.

Shunday ekan, “Farzandning kelajagi — kitobdan boshlanadi” degan fikr bejiz emas. Har bir oila kitobxon boʻlsa, har bir farzand maʼnaviyatli boʻladi. Maʼnaviyatli farzand esa, albatta, kelajakda yurt taraqqiyotiga xizmat qiladigan yetuk inson boʻlib yetishadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Karimov, I.A. *Yuksak maʼnaviyat – yengilmas kuch*. – Toshkent: Maʼnaviyat, 2008.
2. Xolmatov, A. *Oila va tarbiya*. – Toshkent: Oʻqituvchi, 2019.
3. Toʻxtayev, A. *Kitobxonlik madaniyati va uning shakllanishi*. – Toshkent: Maʼrifat, 2020.
4. UNESCO. *Reading in the Early Years: A Global Perspective*. 2021.
5. Hasanov, M. “Oilada kitobxonlikni rivojlantirishning zamonaviy yondashuvlari.” *Maʼrifat*, 2022.
6. Abdullayeva, S. *Bola psixologiyasi va kitob oʻqish jarayoni*. – Samarqand: Ziyo, 2018.
7. OECD. *The Role of Family Reading in Child Development*. 2020.